

Gromon András

Az ő köpenyéből bújtunk ki

Nincs abban semmi szégyen, ha beismerjük: ami felnőtt kereszténységünket illeti, mindannyian Gyurka bácsi köpenyéből bújtunk ki, alighanem minden vonatkozásban. Most a sok közül csak az egyikkel szeretnék foglalkozni, ez pedig a szentírás-magyarázat, ami persze elsődlegesen az evangéliumok magyarázatát jelenti: tőle tanultuk meg az analízis-szintézis módszerét, amellyel – embertelen mennyiségű munkát ölve bele – elkészítette a KIO-t (és azután a Pál-szintézist).

Amikor kb. 40 évvel ezelőtt megmutattam Gyurka bácsi egyik munkáját egy biblikus professzornak, csak annyit mondott rá: Sarlatánság! Hittem is, nem is, de inkább nem. Persze rosszul esett, és magamban legyintettem: Mit számít, hogy sarlatánság vagy sem, ha egyszer a tartalom hitelesen jézusi – szemben a hivatalos, „akadémiai” szentírás-magyarázat eredményeivel!

Ma már árnyaltabban látom a dolgot. Kétségtelenül volt valami a „sarlatánságban” – de egyáltalán nem magában a módszerben (és végső soron még kevésbé az eredményben), hanem annak egyoldalú alkalmazásában. Gyurka bácsi viszonylag kevés szakirodalmat olvasott – ami részben nagyon is érthető, hiszen abban a korban nehéz volt hozzájutni –, ezért kevésbé vette tudomásul az ún. történeti-kritikai módszert, és alig hasznosította annak eredményeit. Ebből fakadt egyetlen igazán komoly hibája, hiányossága: készpénznek vette, hogy mindazt, amit az evangélisták „Jézus ajkára adtak”, Jézus valóban mondta, és úgy mondta, ahogyan az evangélisták leírták.

Ehhez járult, hogy a Jézus ajkára adott mondásokat (jobbára) az egyház hivatalos-hagyományos dogmatikájának szemüvegén át látta, amit természetesnek is nevezhetnénk, és az a katolikus (tágabban: keresztény) teológus vesse rá az első követ, akire ez nem jellemző... Ugyanakkor nagyon izgalmas – tudományelméleti és lélektani szempontból egyaránt –, hogy ezt a hivatalos-hagyományos „szemüveget” teljesen le tudta tenni, amikor Jézus erkölcsi üzenetének feldolgozásáról volt szó. Nagyon érdekes lenne, ha valaki meg tudná magyarázni ezt a kettősséget. A magam részéről csak annyit szeretnék megállapítani, hogy módszertan és „sarlatánság” ide vagy oda, ami a végeredményt illeti, nézetem szerint a KIO dogmatikája több ponton nincs összhangban Jézus valószínűsíthetően eredeti felfogásával (lényegileg a szentháromságban és a krisztológiában – meglepő ellentétben a megváltással), erkölcstana viszont hitelesen és örök érvényűen jézusi.

A további elméletieskedés helyett egy konkrét példán szeretném bemutatni Gyurka bácsi evangéliummagyarázati módszerének nagyszerűségét és rendkívüli jelentőségét, illetve

hiányosságait is, pontosabban azt, hogy mennyivel tisztább és határozottabb lesz a kép, ha pótoljuk e hiányosságokat (vagyis tekintetbe vesszük a történeti-kritikai módszer eredményeit).

A jeruzsálemi templom ún. megtisztításának történetéről van szó, amelynek magyarázata sok nehéz kérdéssel szembesíti a szakembereket. E kérdések közül is a legfontosabb, hogy ténylegesen mit is tett Jézus, hogyan is értsük azt, hogy – a közkeletű kifejezéssel élve – kiűzte a kereskedőket a templomból.

Az az ige, amelyet „kiűz, kikerget” jelentéssel szoktak fordítani, az eredeti görög szövegben az *ekballein*, alapjelentése pedig: *kidob*. Márk-kommentárom megfelelő helyén (11,15) Gyurka bácsi analízis-szintézis módszeréhez folyamodtam, és ennek segítségével a következő megállapításokra jutottam:

A kritikus „kidob” (*ekballein*) ige összes előfordulásait megvizsgálva állíthatjuk, hogy ez csak a legkritikább esetben jelent erőszakos, vagy annak mondható magatartást (Mk 12,6; Lk 4,29; Jn 9,34), egyébként pedig sok jelentésű szó, főképpen a „démonok kidobására/kiűzésére” vonatkozik (rengeteg helyen), de van olyan értelme is, hogy „elővesz” (Mt 12,35; 13,52; Lk 10,35), „állatokat kienged” (Jn 10,4), „elküld, kiküld” (Mk 1,43; Mt 9,25), sőt kétszer teljesen pozitív értelemben Isten (Lk 10,2), ill. Isten Lelke az alanya (Mk 1,12; vö. Mt 12,28; Lk 11,20); van még egy, gyakran előforduló és az itteni szövegösszefüggésbe pontosan beleillő (valamint a 16. versbeli „nem engedélyezéssel” összhangban lévő!) jelentése: „elvet, elutasít, kiutasít” (Mk 9,47; Lk 6,22.42; 13,28; Jn 6,37; 12,31).

Lényegében eddig juthatunk Gyurka bácsi módszerével, és ez egyáltalán nem kevés, sőt! Voltaképpen választ kaptunk a legfontosabb kérdésre, és nyugodt lélekkel fordíthatjuk így a kérdéses szöveget: „...bement a templomba, és elkezdte *kiutasítani* azokat, akik eladtak és vásároltak a templomban...”.

A további pontosításokat pedig a történeti-kritikai módszer (és pl. „a józan paraszti ész”) alkalmazásával tehetjük meg, és végül összességében az alábbi eredményre juthatunk, ahogyan azt összefoglaltam Márk-kommentáromban:

1) a) Csak beszámoló-*töredékek* állnak rendelkezésünkre, és ezek is magukon viselik az áthagyományozás minden bonyodalmát, kuszaságát és túlzását. Mindenesetre az értelmezésbe be kell vonnunk a János-evangélium szövegét is (2,13-17). b) Csak a rendkívül kritikus János-szöveg tud *korbácsról*, és esetleg az emberek ellen is alkalmazott erőszakról. c) Csak János mondja, hogy Jézus „kidobott mindenkit a templomból”, a szinoptikusok szerint „elkezdte kidobni/kidobta azokat, akik a templomban adtak-vettek”. d) Sem a kereskedők, a főpapság szolgálatában álló templomrendőrség, sem a római helyőrség, sem a tömeg *nem avatkozott közbe*, pedig mindegyiknek meg lehetett volna rá a maga oka. e) A templom (erőszakos) „megtisztítását” *nem hozták fel vádként* Jézus „perében”, holott a templom „lerombolásának” vádját igen (14,58; 15,29; Jn 2,19; Jn 4,21.23). f) A szellemi és hatalmi elit *számon kérte* Jézustól, amit a templom „megtisztítása” során mondott és tett (11,28). g) Az összes kereskedőket és állatokat, sőt a vásárlókat is („akik... *vásároltak* a templomban”) kiűzni a templomból gyakorlatilag *fizikai lehetetlenség* lett volna. h) Mk 7,1-23 és Mt 5,23-24 fényében nem feltételezhetjük Jézusról, hogy a templom *kultikus tisztasága* iránti, a farizeusokénál is nagyobb buzgalma vezette volna

fellépésében. i) A kritikus „kidob” (ekballein) ige összes előfordulásait megvizsgálva állíthatjuk, hogy ez csak a legritkább esetben jelent erőszakos, vagy annak mondható magatartást (Mk 12,6; Lk 4,29; Jn 9,34), egyébként pedig sok jelentésű szó, főképpen a „démonok kidobására/kiűzésére” vonatkozik (rengeteg helyen), de van olyan értelme is, hogy „elővesz” (Mt 12,35; 13,52; Lk 10,35), „állatokat kienged” (Jn 10,4), „elküld, kiküld” (Mk 1,43; Mt 9,25), sőt kétszer teljesen pozitív értelemben Isten (Lk 10,2), ill. Isten Lelke az alanya (Mk 1,12; vö. Mt 12,28; Lk 11,20); van még egy, gyakran előforduló és az itteni szövegösszefüggésbe pontosan beleillő (valamint a 16. versbeli nem engedélyezéssel összhangban lévő!) jelentése: „elvet, elutasít, kiutasít” (Mk 9,47; Lk 6,22.42; 13,28; Jn 6,37; 12,31). j) Nyelvtanilag nem igazolható, hogy János szövegében a kötelekből font korbács használata az emberekre és az állatokra is vonatkozik, ellenkezőleg: meggyőzően alátámasztható, hogy „a juhokat is, meg az ökröket is” (*te... kai...*) az előző félmondatban található „mindenkit/mindeneket” (*pantasz*) értelmezése, *kifejtése*, tehát a korbácsos „kidobás” csak az állatokra vonatkozik. k) A korbács valóban helyénvaló lehet állatok tényleges vagy jelképes hajtásának (nem feltétlenül *kízhajtásának*) eszközeként. l) Jézusról feltételezhetjük, hogy nemcsak maga nem alkalmazott erőszakot, hanem olyasmit sem tett, ami *másokat* erre ösztönözhetett volna (pl. a pénzváltók asztalainak felborogatása: még a „legerőszakosabb” leírást adó János is azt mondja: „A galambárusokhoz pedig így szólt: *Vigyétek el ezeket innét*”).

2) Olyan történést kell feltételeznünk, amely tettekben is megnyilvánuló *látványos rendzavarás* volt, de semmiféle nagyobb csődületet, tömegjelenetet nem váltott ki, és nem jelentett fizikai erőszak-alkalmazást emberekkel szemben, sőt valószínűleg állatokkal szemben sem. *Konkrétan* a következőképpen gondolhatjuk el: Jézus felszólította a templomudvarban árusító és vásárló embereket, hogy hagyják abba ezt a tevékenységet, és vigyék el onnét állataikat; ehhez fűzte hozzá tanítását (Jn 2,16b), és jelképesen, vagy szavainak tényleges nyomatékosításául (az állatok vezetésére szolgáló kötelekből font) korbáccsal az állatok *felé* sújtott, vagy éppen csak megcsattogtatta azt. Ezt megelőzte, kísérte vagy követte másik, az „eszközvitelre” vonatkozó tiltása, és ahhoz kapcsolódó tanítása (Mk 11,17).

Vagyis rövid időn belül (a számaron lovaglás és a fügefával „beszélgetés” után) harmadszor van dolgunk *jelképes prófétai cselekedettel* (vö. Jer 19,1.10-13), a *templomi* üzemmel szembeni *demonstrációval*, amelyet nyugodtan nevezhetünk *forradalmi, de erőszakmentes* tettnek (ahogyan az volt a szombatira vonatkozó törvények többszöri áthágása is a *sinagógái* rendszerrel szemben), s amely – alább még kifejtendő jelentésin túl – *tiltakozás* volt az áldozatbemutatásból bőséges hasznot húzó templomi arisztokrácia és főpapság *uralma*, és közvetve a megszálló római *uralom* ellen is (hiszen a főpapot csak Róma „előzetes hozzájárulásával” lehetett megválasztani) – örök példát adva egyúttal követőinek, hogyan kell ellenállást tanúsítaniuk az erőszakos, elnyomó rendszerekkel szemben.

Végezetül: akármit gondoljunk is Gyurka bácsi evangéliumelemző módszeréről, meggyőződésem, hogy az annak eredményeként megszületett KIO egyike annak a két-három műnek, amely az elmúlt 2000 évben a legközelebb jutott Jézus eredeti üzenetének megértéséhez.